

Stepan Dzhundzhuzov

(Оренбургский государственный педагогический университет)

ORCID 0000-0001-8937-5690

doi: 10.36121/sdzhundzhuzov.DB.2020.11.283

**Akulturation through bureaucracy.
Aleksiej Boszniak: serbski ochotnik na rosyjskiej służbie***

tłum. Artur Górak

Streszczenie: Na podstawie dokumentów archiwalnych, głównie o charakterze biograficznym autor analizuje karierę służbową serbskiego ochotnika Aleksieja Bośniaka w Rosji. Jego przykład pokazuje warunki akulturacji cudzoziemców wśród rosyjskich urzędników w XVIII wieku, które polegały na opanowaniu umiejętności wykonywania obowiązków służbowych, budowaniu relacji z kolegami i szefami, poczuciu przynależności do społeczności usługowej, rozwoju kariery i innych istotnych aspektach.

Słowa kluczowe: Imperium rosyjskie, akulturation, biurokracja, wolontariusz, cudzoziemiec, służba, urzędnik.

Acculturation through bureaucracy. Alexey Boshniak - Serbian volunteer in the Russian public service.

Annotation: Based on archival documents, mainly of a biographical nature, the author analyzes the clerical career of the Serbian volunteer Alexei Boshniak in Russia. His example shows the condition for the acculturation of foreigners among Russian officials in the 18th century, which consisted of mastering the skills of performing official duties, building relationship with colleagues and bosses, as well as a sense of belonging to the service community, career development and other important aspects.

Keywords: Russian empire, acculturation, bureaucracy, volunteer, foreigner, service, official.

---

* Исследование выполнено за счет гранта Российского научного фонда (проект No. 17-18-01008).

The research is executed at the expense of a grant of the Russian Science Foundation (project No. 17-18-01008)

Акультурация посредством бюрократии. Алексей Бошняк – сербский волонтер на российской службе.

Аннотация: В статье на основе архивных документов, главным образом биографического содержания, рассматривается служебная карьера сербского волонтера Алексея Бошняка в России. На его примере показаны условия аккультурации иностранцев в среде российского чиновничества в XVIII в., затаривавшие овладение навыками исполнения служебных обязанностей, выстраивание отношений с сослуживцами и начальниками, ощущение своей принадлежности к служилому сообществу, продвижение по служебной лестнице и другие значимые аспекты.

Ключевые слова: Российская империя, аккультурация, бюрократия, волонтер, иностранец, служба, чиновник.

W XXI w. problem napływu imigrantów do krajów europejskich nabrał charakteru masowego. Federacja Rosyjska jest jednym z państw dążących do ściśle kontrolowanej i jednocześnie zróżnicowanej polityki migracyjnej. Ustawa „O obywatelstwie Federacji Rosyjskiej” przewiduje uproszczoną procedurę uzyskiwania obywatelstwa dla obcokrajowców i bezpaństwowców, którzy są wykwalifikowanymi specjalistami i pracują w Rosji od co najmniej od trzech lat. W osobnej kategorii ustawa wyróżnia osoby, które wykazały się specjalnymi zasługami. Przy rozważaniu ich wniosków brane są pod uwagę takie wskaźniki, jak osiągnięcia w nauce, technice, produkcji, kulturze i sporcie. Ściąganie do Rosji ludzi utalentowanych ma długą tradycję. Oczywiście dziś Rosja nie przyciąga mieszkańców Europy, ale głównie z Azji. W XVIII w. a zwłaszcza za panowania Anny Iwanowny napływ obcokrajowców był tak zauważalny, że mówiło się o ich dominacji na wszystkich szczeblach władzy. Zjawisko znaczącej reprezentacji urzędników obcego pochodzenia w rosyjskiej biurokracji nie pozostaje poza uwagę historyków. Jednak obszar zainteresowań badawczych z reguły obejmuje biografie dostojników dworskich¹ albo aspekty prawne lub inne związane z trybem służby².

Podjęcie problemu akulturacji cudzoziemców w środowisku rosyjskich urzędników, w tym na prowincji, powinno poszerzyć rozumienie zjawiska. W tym kontekście „akulturacja” jest rozumiana jako uogólniona koncepcja, która obejmuje opanowanie umiejętności wykonywania obowiązków służbowych, budowanie relacji z kolegami i szefami, poczucie przynależności do społeczności urzędniczej, awans zawodowy i inne istotne aspekty.

Jednym z wielu zagranicznych przybyszów, którym udało się z sukcesem adaptować do środowiska rosyjskiej biurokracji w połowie XVIII wieku był Aleksiej Nikołajewicz

¹ Курукин И.В., Бирон. М., „Молодая гвардия” 2006; Павленко Н.И., Анна Иоанновна. Немцы при дворе, М. 2002; Столяров О.Д., *Иноземцы в российской правящей элите в царствование Петра II*, „Наука и культура России” 2017, с. 23-26.

² Бойко С.М., *Правовые основы привлечения иностранных специалистов на российскую службу (XVIII век)*, „Право и образование” 2001, №3, с. 166-178; Лавров П.В., *Механизм регулирования правового режима иностранцев в контексте эволюции государственно-правовой системы России в период IX - начала XX вв. (историко-правовой аспект)*, автореф. дис. ... канд. юрид. наук. СПб. 2004; Куприянова О.И., *Иностранцы на государственной службе России XVIII в.: правовой статус*, „Вестник Московского университета” серия 11: Право, 2008, № 5, с. 78-90.

Boszniak - Serb pochodzący z Imperium Osmańskiego. Informacje biograficzne o sobie, swojej karierze, zasługach, za które poprosił o godną nagrodę, Boszniak przedstawił wystarczająco szczegółowo w petycji do władcy. Petycja i związana z nią korespondencja zachowały się z zespole orenburskiej kancelarii gubernialnej w Archiwum Państwowym Obwodu Orenburskiego

Aleksiej Boszniak (Boszniakiewicz) urodził się w 1704 r. w prowincji Moskopole. Obecnie, z niegdyś dużego miasta Moskopole, została wieś Woskopole w południowej części Albanii. W pierwszej połowie XVIII w. to było silne centrum kulturalne i handlowe na Bałkanach. Na południowosłowiańskie pochodzenie wskazuje także nazwisko Boszniak - Bośniak, człowiek pochodzący z Bośni. Rodzina Boszniaka była wyznawcami chrześcijaństwa³. W wieku 16 lat Boszniak wstąpił na ochotnika do armii austriackiej. 15 lat służył w pułku huzarów i wysłużył stopień kapitana.

W 1735 r. Boszniak postanowił opuścić granice Świętego Cesarstwa Rzymskiego i przyjąć poddaństwo rosyjskie. Porzucenie służby uzasadniał potem naciskami na przejście na katolicyzm⁴. Jednak można podejrzewać, że nie był to ani jedyny, ani główny powód. Pułki lekkiej kawalerii w armii rosyjskiej zaczęto tworzyć za panowania Piotra I. W 1723 r. majorowi Albanese, Serbowi z pochodzenia, wydano polecenie sformowania serbskiego pułku huzarskiego. Serbów werbowano na terenach Austrii a wzorem były osiedlone pułki armii austriackiej. Przyjmowani do pułku Serbowie otrzymywali nadział ziemi na własny użytek oraz wynagrodzenie na zakup broni i wyposażenia. Ukaz zawierał także obietnicę awansowania na wyższy stopień. W 1727 r. serbski pułk huzarów sformowano i osiedlono na Ukrainie Słobodzkiej w rejonie Sławiańska. W latach 1738-1740 jego liczebność osiągnęła 1045 osób⁵. Boszniak mógł liczyć na awans i wzbogacenie jednak wszystkie jego nadzieje przekreśliła rozpoczęta w 1735 r. wojna rosyjsko-turecka.

Po drodze do Rosji Boszniak przemierzał prowincje tureckie na Bałkanach. W sierpniu 1736 r. przyjechał do Sakczy (Tulcza) w Rumunii, gdzie stacjonowała armia turecka (ok. 200 tys. ludzi) szykująca się do wojny z Rosją⁶. W Turcji spotkał z rosyjskim rezydentem Aleksiejem Andriejewiczem Wisznjakowom⁷, który zwerbował go na szpiega. Zajęcie to musiał porzucić w 1737 r., gdy Turcy zatrzymali kurierów co groziło dekonspiracją. Uciekł do armii rosyjskiej, gdzie wzięto go za szpiega tureckiego i wtrącony do więzienia na pół roku. Przy okazji został przez Rosjan doszczętnie okradziony.

Po oczyszczeniu z zarzutów wysłano go do armii austriackiej pod dowództwem gen. Georga Lobkowitza a następnie do Wiednia, gdzie znów został szpiegiem rosyjskim skierowanym na Korfu i do Wenecji. Po ośmiu miesiącach służby przyznano mu paszport na wyjazd do Rosji, gdzie udał się przez Polskę⁸.

³ Брандес М.А. Проблемы формирования национальной идентичности балканских мусульман: история и современность, „Политическая наука” 2002, №4, с. 146-147.

⁴ Государственный архив Оренбургской области [dalej: ГАОО], ф. 3, оп. 1, д. 112, л. 65.

⁵ Кирпичёнок А.И., Возникновение и развитие регулярной русской кавалерии в XVIII в., „Клио” 2006, №2, с. 198-199.

⁶ ГАОО, ф. 3, оп. 1, д. 112, л. 65 об.

⁷ Орешникова С.Ф., Немировский конгресс: от двухсторонних осmano-российских отношений к Восточному вопросу, Москва 2015, с. 100.

⁸ ГАОО, ф. 3, оп. 1, д. 112, л. 66-66 об.

Pierwszym miejscem zamieszkania i służby był Kijów, gdzie gubernatorem w tym czasie był I.I. Nieplujew, zdecydowany zwolennik wojny z Turcją przekonując, że wystarczy jeden rosyjski korpus, żeby sułtan błagał o pokój⁹. Nieplujew zatrudnił Boszniaka na stanowisku tłumacza w kancelarii gubernatora kijowskiego i zażądał od niego pisemnej prośby o przyjęciu do służby z informacją o poniesionych wydatkach. Jednak pomoc nie zdążył, ponieważ wkrótce odwołano go do stolicy na początku panowania Elżbiety popadł w niełaskę. Boszniak służył w kancelarii kijowskiej do 1747 r. Poza oficjalnymi obowiązkami powierzano mu misje tajne w Mołdawii i Polsce¹⁰. W sporządzonym przez A.W. Makedonowa dokumencie: «Персональный список административного аппарата Новороссии XVIII в.», widnieje notka, że w 1744 r. Aleksiej Boszniak służył jako tłumacz dla posyłek do Konstantynopola¹¹. W okresie kijowskim Boszniak próbował wzbudzić współczucie rosyjskich dygnitarzy i zwrócić uwagę carycy. Donosił na przykład, że w 1742 r. poseł turecki (Mehmed Emin-pasza) za ożenek z Turczynką tak go zaatakował w Kijowie, że ledwo uratował żonę i życie własne.

Nieszczęściem dla rodziny Boszniaków była wojna o sukcesję austriacką 1740-1748 Król Prus Fryderyk II odebrał Austrii Śląsk, gdzie znajdowały się dwa majątki Boszniaków, które zarekwirowano a przy tym zabito ojca Aleksieja¹².

W 1744 r. nasz bohater kieruje drugą prośbę o wynagrodzenie tym razem do carycy Elżbiety. Przyznano mu 100 rubli, ale nie mógł ich odebrać, nie miał pieniędzy na podróż do Petersburga. Jego położenie materialne zmieniło się na lepsze, gdy w 1747 r., gdy kijowski generał-gubernator Leontijew przypisał go do Kolegium Spraw Zagranicznych z wynagrodzeniem 60 rub. Z kolei w 1750 r. wysłano go na służbę na głuchą prowincję, do Orenburga, gdzie kilka lat wcześniej założono miasto i gubernię. Służba tam ze względu na zagrożenie, warunki i klimat uważana była za bardzo ciężką. W Kancelarii Gubernatora Orenburskiego Boszniak zajął stanowisko urzędnika od podatków miejskich. W 1752 r. jego dział przekształcono Orenburski Pograniczny Urząd Celny (10 I 1752 r.) a jego samego mianowano radcą *under-ambarnym* (inspektorem)¹³. Zajmował się przyjmowaniem towarów w *ambar* (magazyn) i odpowiadał za ich przechowywanie¹⁴. Na tym stanowisku pracował cztery lata.

W 1756 r. skierowano go na służbę do Isecka Kancelaria Prowincjonalnej, która mieściła się wtedy w twierdzy Czelałbińsk. Boszniak zajął tam stanowisko zarządcy

⁹ Государева М.Ю., *К вопросу о дипломатической подготовке русско-турецкой войны 1735-1739 гг.* [in:] *Человек, образ, слово в контексте исторического времени и пространства: материалы Всероссийской научно-практической конференции, 23-24 апреля 2015 г.*, Рязань 2015, с. 192-193.

¹⁰ ГАОО, ф. 3, оп. 1, д. 112, л. 67.

¹¹ Макидонов А.В., *Персональный список административного аппарата Новороссии XVIII в. Запорожье*, „Просвіта” 2011, с. 11.

¹² ГАОО, ф. 3, оп. 1, д. 112, л. 67-67об.

¹³ Солонченко К.А., *Таможенное дело на Юго-востоке России в 1752-1781 гг. (по материалам Оренбургской и Троицкой таможен)*, „Вестник Волжского университета им. В.Н. Татищева” 2009, №2, с. 200.

¹⁴ Балковая В.Г., *Оформление внутренней структуры таможен в первой четверти XVIII в.*, „Академический вестник Ростовского филиала Российской таможенной академии” 2010, №2(9), с.118.

trzech *słobod*: kurtamyszskiej, tałowskiej i kamienskiej – niedawno utworzonych osad, zasiedlonych chłopami państwowymi. Potem Boszniak chwalił się, że w ciągu trzyletniej jego opieki nad tymi osadami chłopci osiągnęli dobrobyt¹⁵.

W 1759 r. nasz bohater wraca do Orenburga i wstępuje na służbę do kantoru kasowego Kancelarii Gubernatora Orenburskiego, którą szybko porzuca z powodu choroby. Leczył się dwa lata i przez ten okres nie dostawał wynagrodzenia. Bez odpowiedzi pozostaje pytanie z czego się utrzymywał?! Odejście ze stanowiska nie oznaczało zwolnienia ze służby. Nadal podlegał jej rygorom, kiedy więc w 1761 r. chciał pojechać do Petersburga musiał uzyskać zgodę gubernatora. Obecny gubernator, A.R. Dawydow, odmówił mu. Być może urlop chorobowy i wyjazd do stolicy były próbą wyrwania się z głębokiej prowincji i ciężkich warunków służby. Na pewno nie tego spodziewał się po przejściu do Imperium Rosyjskiego.

Chcąc nie chcąc musiał zostać na oddalonym pograniczu. W l. 1762-1763 znowu wysyłają go do prowincji iseeckiej a w sierpniu 1763 r. wraca do Orenburga i zostaje mianowany *kaznaczejem* (kasjerem). Między innymi zajmował się skupowanie srebra i złota od kupców przyjeżdżających na jarmarki sezonowe do Orenburga i Troicka. Potem Boszniak twierdził, że udało mu się kupić 120 pudów¹⁶ srebra i 1,5 puda złota¹⁷.

W 1764 r. opuścił służbę i ostatnie 10 lat prowadził korespondencję z różnymi instancjami władz próbując uzyskać choć część obiecywanego wynagrodzenia. Zapewne dużym wstrząsem była dla niego rezolucja wydana w 1764 r. w odpowiedzi na jego prośbę do orenburskiego gubernatora wojennego A.P. Łaczinowa. Prosił przydzielić mu ziemię orną i łąkami jak innych emerytowanych urzędników. Odpowiedziano mu, że „nie jest rosyjskiej rasy, patentu na jakikolwiek rosyjską rangę nie posiada, a nawet czy składał przysięgę w kancelarii gubernialnej wiadomości nie ma”. Rezolucję kończyło pozwolenie na zwrócenie się do senatu o przyjęcie wiecznego poddaństwa rosyjskiego. Boszniak złożył taki wniosek w 1768 r. prosząc jednocześnie o nadanie mu rangi i wyliczenie emerytury obejmujących po jego śmierci żonę i córkę. Bohater tego artykułu podnosił swoje zasługi dla tronu. Przypominał także, że dwaj jego synowie są oficerami w armii rosyjskiej: Nikołaj porucznikiem a Stepan wachmistrzem w azowskim pułku¹⁸.

Męki Boszniaka zakończyły się dopiero po interwencji Katarzyny II. 23 lutego 1771 r. caryca poleciła zaspokoić wszystkie pretensje Serba. Przy czym ziemię polecono mu podarować w dziedziczne władanie. Najwyższy ukaz o wydzieleniu Aleksiejowi Boszniakowi 159 dziesięcin¹⁹ ziemi dotarł do orenburskiej kancelarii gubernialnej 1 lipca 1774 r. a w akcie ogłaszającym najwyższą wolę podkreślono „ten Grek wstąpił na służbę Jej Imperatorskiej Mości kierując się jednością wyznania i oddaniem Imperium Rosyjskiemu”²⁰.

Biografia Aleksieja Boszniaka jest dobrą ilustracją pewnej specyfiki systemu biurokratycznego Rosji w XVIII w. Zapotrzebowanie na wykształconych, sprawnych

¹⁵ ГАОО, ф. 3, оп. 1, д. 112, л. 69.

¹⁶ Pud – miara wagi równa 16,38 kg [przypr. tłum.].

¹⁷ ГАОО, ф. 3, оп. 1, д. 112, л. 69об.

¹⁸ Там же, д. 112, л. 70.

¹⁹ Desyatina (tu: dziesięcina) – rosyjska jednostka powierzchni równa 1,0925 ha [przypr. tłum.].

²⁰ ГАОО, ф. 3, оп. 1, д. 138, л. 62.

urzędników otwierało drogę kariery dla obcokrajowców. Jednak bez protekcji najczęściej łądowali oni w kancelariach oddalonych prowincji. Łatwo zrozumieć ich rozczarowanie, ponieważ zamiast kariery czekało ich zesłanie. Nie mając innego wyjścia szybko opanowywali żargon urzędniczy, zasady kontaktowania się i życia, manieri i etykę – wartości, które składają się na proces akulturacji biurokratycznej. Jednak w porównaniu z poddanymi rosyjskimi, obcokrajowcowi trudniej było zdobywać środki materialne nawet jeśli mu przysługiwały za zasługi. Nieustępliwość i znajomość porządków panujących w rosyjskiej machinie biurokratycznej pozwoliły Boszniakowi w latach 70-ch przyjąć poddaństwo rosyjskie oraz otrzymać ziemię i emeryturę.

REFERENCES - BIBLIOGRAFIA

Sources:

Gosudarstvennyy arkhiv Orenburgskoy oblasti:

fond. 3, opis 1, delo 112; fond 3, opis 1, delo 138.

Studies:

Balkovaya V.G., *Oformleniye vnutrenney struktury tamozhen v pervoy chetverti XVIII v.*, „Akadecheskiy vestnik Rostovskogo filiyala Rossiyskoy tamozhennoy akademii” 2010. №2(9). S. 115-119.

Boyko S.M., *Pravovye osnovy privilecheniya inostrannykh spetsyalistov na rossiyskuyu sluzhbu (XVIII vek)*, „Pravo i obrazovaniye” 2001. №3. S. 166-178.

Brandes M.A., *Problemy formirovaniya natsional'noy identichnosti balkanskikh musul'man: istoriya i sovremennost'*, „Politicheskaya nauka” 2002. № 4. S. 146-147.

Gosudaryeva M. Yu., *K voprosu o diplomaticheskoy podgotovke russko-turetskoy voyny 1735–1739 gg.*, [in:] *Chelovek, obraz, slovo v kontekste istoricheskogo vremeni i prostranstva: materialy Vserossiyskoy nauchno-prakticheskoy konferentsii*, 23-24 sprelya 2015 g., Ryazan' 2015. S. 192-193.

Kirpichyonok A.I., *Vozniknoveniye i razvitiye regularnoy russkoy kawalerii v XVIII v.*, „Klio” 2006. №2. S. 196-200.

Kuprianoova O.I., *Inostrantsy na gosudarstvennoy sluzhbe Rossii XVIII v.: pravovoy status*, „Vetnik Moskovskogo universiteta” seria 11: pravo. 2008. № 5. S. 78-90.

Kurukin I.V., *Biron M.*, Molodaya Gvardiya 2006. 426 s.

Lavrov P.V., *Mekhanizmy regulirovaniya pravovogo rezhima inostrantsev v kontekste evolutsii gosudarstvenno-pravovoy sistemy Rossii w period IX - nachala XX vv. (istoriko-pravovoy aspekt)*. Avtoref. diss. ... k.i.n., Sankt Peterburg 2004.

Makidonov A.V., *Personal'nyy spisok administrativnogo aparata Novorosii XVIII v.*, Zaporozh'ye 2011. 336 s.

Oreshnikova S.F., *Nemirovskiy kongress: ot dwukhstoronnikh osmano-rossiyskikh otnosheniy k Vostochnomu voprosu*, Moskva 2015. 336 s.

Pavlenko N.I., *Anna Ioannovna. Nemtsy pri dvoire*, Moskva 2002. 384 s.

Solonchenko K.A., *Tamozhennoye delo na Yugo-vostoke Rossii v 1752-1781 gg. (po materiyalam Orenburgskoy i Troitskoy tamozhen)*, „Vestnik Volzhskogo universiteta im. V.N. Tatishcheva” 2009. №2. S. 197-217.

Stolyarov O.D., *Inozemntsy v rossiyskoy pravyyashchey elite v tsarstvovaniye Petra II*, „Nauka i kultura Rossii” 2017. S. 23-26.